

Pátráme po pozůstatcích mlýnů

Lokalita: údolí Devět mlýnů

Lokalita, kterou budete procházet, dostala název podle mlýnů na řece Dyji. Už v pravěku před několika tisíci lety se zde těžilo dřevo, část lesa byla postupně přeměněna v pastviny a vinice. Na trase naší procházky stálo před sto lety z celkového počtu ještě šest mlýnů. Dnes už tu nenajdeme žádný, ale lidská činnost je v údolí patrná dodnes. Všímejte si po celé cestu pozůstatků lidské činnosti z dřívějších let.

Kulturní krajina Devíti mlýnů, 30. léta 20. století. Foto: Karl Nather. Zdroj: Archiv Správy NP Podyjí.

Úkol 1:

Do mapky zakreslujte pozůstatky lidské činnosti a snažte se vyhledat původní mlýny a jejich příslušenství ve vodě i na souši. Své nálezy zdokumentujte fotoaparátem.

Pracovní list 1

skupina _____

Úkol 2:

Zjistěte, kde byly vyfoceny tři přiložené fotografie. Pořídte z toho samého místa fotografii současného stavu, na které zachytíte, jak se lokalita proměnila. Místa si vyznačte do mapy na předchozí straně (číslы 1, 2 a 3) a odpovězte na otázku, v čem se liší stav na fotografiích a dnes.

Foto: autor neznámý. Zdroj: Archiv Správy NP Podyjí.

Fotografie 1

Jak se liší stav na fotografii a dnes? (2–5 vět)

Foto: autor neznámý. Zdroj: Archiv Správy NP Podyjí.

Fotografie 2

Jak se liší stav na fotografii a dnes? (2–5 vět)

Foto: Josef Vlasák. Zdroj: Archiv Správy NP Podyjí.

Fotografie 3

Jak se liší stav na fotografii a dnes? (2–5 vět)

Pracovní list 1

skupina _____

Úkol 3:

Zamýšlejte se nad tím, proč se současná podoba míst liší od fotografií.

Proč ke změně došlo?

Co se v údolí stalo?

Naše vstupní hypotézy:

Závěrečná odpověď:

(vyplňte na konci dne před odevzdáním listu vyučujcímu)

Argumenty pro vaši odpověď:

(myslíme si to, protože...; dokladem je, že...)

Nejen mlýny poháněla voda

Lokalita: Papírna

S rozvojem technologie mletí v 2. polovině 19. století se zvyšovala kapacita některých mlýnů. Pro zbylé se proto hledalo nové uplatnění. Mlýn označovaný jako Papírna se orientoval – jak název napovídá – na výrobu papíru. Během druhé světové války dodával do znojemského okresu zatemňovací papír do oken. Výroba pokračovala i po válce, mlýn byl opuštěn až po roce 1970.

Úkol

Prozkoumejte pozůstatky objektu, nakreslete situační plán a jeden detail, který vás zaujal. Svůj náčrt porovnejte se starými mapami a vojenskými fotografiemi a rozhodněte, které z nich zachycují Papírnu, a které nikoliv.

Nákres budovy:

Popis a charakter objektu, jeho okolí a účel
(podle čeho se dá zjistit):

GPS souřadnice:

Pracovní list 2

skupina _____

1

Povinný otisk Stabliního katastru, polovina 19. století.

Zdroj: archivnimapy.cuzk.cz.

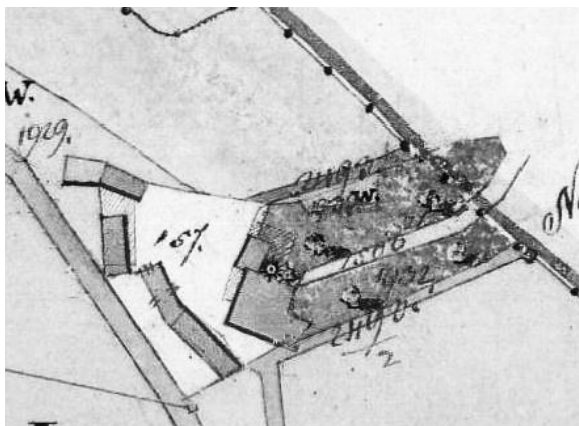
2

Vojenské letecké mapování, 1952–1953.

Zdroj: kontaminace.cenia.cz.

3

Povinný otisk Stabliního katastru, polovina 19. století.

Zdroj: archivnimapy.cuzk.cz.

4

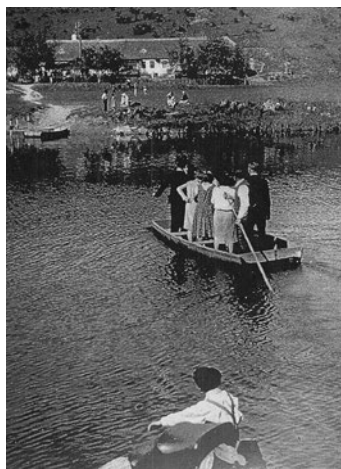
Vojenské letecké mapování, 1952–1953.

Zdroj: kontaminace.cenia.cz.

Proměna turistického ráje

Lokalita: hotel Gruber

Mlýny v údolí byly postupem času využívány i jinak. Například jeden, patřící rodině Gruberových, byl přestavěn na hotel. Dnes na jeho místě stojí odpočívadlo. Turisté měli v oblíbenosti i hostinec Krieg na druhé straně řeky poblíž vinice Šobes. Podobu lokality před druhou světovou válkou zachytil ve svých vzpomínkách v roce 1997 Bruno Kaukal a přibližují ji i fotografie z archivu Správy NP Podyjí ze 30. let 20. století, tedy z doby, kdy zde Bruno Kaukal jako malý chlapec trávil volný čas.

Turisté v okolí hotelu Gruber, 30. léta 20. století. Foto: autor neznámý. Zdroj: Archiv Správy NP Podyjí.

Úkol 1:

Přečtěte si vzpomínky Bruna Kaukala na předválečnou podobu Devíti mlýnů a podívejte se na fotografie.

Libovolnou formou (hraná scénka, živý obraz, báseň) vyjádřete svou představu, jak zde život před válkou vypadal.

Devět mlýnů

– vyprávění Bruna Kaukala
(kráceno)

V osobní vzpomínce z roku 1997 autor,
coby místní rodák a posléze odsunutý sudetský
Němec, vypráví o oblasti Devíti mlýnů.

*Slyš tu píseň Dyje
jak zní z údolí i výšin
mou vlastní se sladce line
ty jsi mi mladá, krásná, všim!*

Těmito řádky končí báseň Jihomoravská vlast, kterou složil roku 1932 popický Franz Topfl.

Devět mlýnů není obec, ba ani žádná osada, Devět mlýnů je kusem dyjské krajiny, kterou si mezi sebe dělí dokonce několik obcí. Se svými mlýny představoval kdy si ucelenou šťastnou jednotu přírody a kultury, jakou nelze hned tak někde vidět. Počínaje Hardeggem se stává Dyje až těsně k Devíti mlýnům hraniční řekou mezi Dolním Rakouskem a Moravou.

Co je zde tak strážlivě popisováno, je krajina Devíti mlýnů. Její jméno připomíná devět vodních mlýnů, které zde kdysi stály mezi úzkým břehem řeky a sráznými úbočími. V době mého mládí už jich bylo jen šest a z tohoto množství sloužila svému původnímu účelu jen polovina. Všechny mlýny stály na pravém břehu Dyje, protože na levém obepínal řeku mírně navršující se vrchol Šobesu, než se vody, opět východně mezi strmou Býčí skálou a suťovými haldami Einsiedlerleiten, protáhly. Mlýny spadaly k obcím Hnánice, Havraníky a Popice.

Začneme s prvním mlýnem proti proudu, který stál nedaleko dnešní státní hranice a nesl označení zemský mlýn. (...) Nad zemským mlýnem jsme rádi prolézali strmé stráně a lesy, které se ve směru lesních pahorků Grafenberg a Hollnerberg tyčily více než 100 m nad hladinou řeky. Tenkrát to nebylo tak zlé, když jsme přitom „nedopatřením“ zbloudili na rakouskou stranu. Napomenutí nebo výtky, ale i výzva „marš zpátky“ bylo to krajní, co nás potkalo, když jsme někdy skutečně zkřížili cestu četníkovi střežícímu hranici.

(...) Ve třetím mlýně, v tzv. Gruberově, naproti tomu vládl přes týden čilý ruch. Povozy přijížděly a odjížděly, bylo nakládáno a vykládáno a velký pes na dlouhém řetězu, štěkaje a vrče, pozoroval dění uvnitř dvora, ohraničeného bílými zdmi. Na průčelí hlavní budovy se skvěl velkými písmeny nápis „1868 Johann Gruberův parní mlýn“.

Kdo odtud chtěl dosáhnout protějšího břehu, ten použil převozu, ploché pramice, kterou ovládal převozník dlouhou tyčí. V tichých všedních dnech muel být volán – seděl obvykle na staré dřevěné lavici v zahradě hospody Krieg a čekal při sklence vína na svoje zákazníky. V nedělích a obzvláště na svatodušní svátky měli však převozníci čilý ruch. Vždy znovu jezdili z břehu na břeh

a někdy to bylo dost veselé, protože v pramici se muselo stát. Žádný div, že se někteří kymácející se navzájem drželi a tak, zda chtěli nebo nechtěli, se seznamovali. Tam, kde pramice přistála, šla přímá cesta loukou a tato neměla v celém kraji sobě rovnou. Milovali jsme ji v zářivém jitřním svitu, v horku poledne i ve zlatém večerním oparu.

Louka sahala až k Šobesu a na jeho patě, usazená v zeleni, stála hospoda Krieg. Vskutku, byla zakotvená, přilehlá k mírně stoupajícímu svahu a dobře ladila se vzhledem krajiny. Směrem k vrcholu svahu vedla kdysi severním směrem stará obchodní cesta. Po velkých přírodních kamenech, zbytku dláždění této „římské cesty“, jsme vždy pátrali a obvykle končily tyto exkurze malinovými nebo ostružinovými hody. Plody nám na slunném svahu nabýzely keře v hojnosti. Slunný svah Šobesu také působil vřelým zdejšího vína, které se šenkovalo v hospodě Krieg.

Nejen obyvatelé okolí, též výletníky ze Znojma a letní hosty z Vídně to táhlo do hospody Krieg. Již čtyři generace zde sídlila tato hospodská rodina a její solidní pohostinnost se postarala o její oblibu v širokém okolí. Na svatodušní svátky přicházeli z posvícenskými hosty z Podmolí a Lukova i první titelé vína z Brna.

Šobes a celý levý břeh Dyje náležel k obci Podmolí, s kterou byl spojen lesní cestou. Od nepaměti bylo Podmolí přifařeno k Lukovu a tak přicházelo na svátky i plno Lukovanů a obě obce se nedaly na svátky rušit ani českými četníky, kteří byli hlavně od r. 1922 zvláště v Podmolí v hojném počtu stacionováni. Slabou hodinku pěší chůze bylo z Podmolí do Devíti mlýnů, napřed se šlo poli s třeshňovými a meruňkovými stromy až k lesu, postupně to byly terasovité svahy s vinnou révou, které i neznalé návštěvníky jistě dovedly až k hospodě Krieg. Po šťastném převozu na kymácející se pramici se dosáhl pravý břeh a asi po pěti minutách chůze po proudu se dosáhl v letech 1931/33 zřízený hotel Gruber. Hotel byl postaven na místě čtvrtého mlýna v době, kdy přicházelo stále více letních hostů, zejména vídeňských rodin.

Dříve stál namísto hotelu obytný dům mlynářské rodiny. Mlýn se již neprovozoval, a pokud jednotlivé přináležející budovy nebyly přestavěny na pokoje pro hosty, zůstávaly prázdné a staly se oblíbeným rejdištěm pro mládež. Přesto, že hotel měl 57 pokojů, restauraci s terasou s téměř pěti sty místy k sezení, byl tak citlivě usazen do krajiny, že jen málo ubral tomuto říčnímu údolí na kráse. Když si hosté po výstavbě vranovské nádrže stěžovali na vodu, že je příliš chladná ku koupání, přeměnil majitel hotelu v roce 1936 svoji zeleninovou zahradu mezi řekou a náhonem na bazén, a tak se mohli koupat i choulolistiví hosté.

„V létě příliš studená, v zimě teplá,“ stěžovali si všichni hostinští pod Vranovskou přehradou. Mysleli tím, že mnohý host v létě vynechá svůj pobyt kvůli i příliš chladnému koupání a v zimě již nebylo možno těžit z Dyje led, kterým řeka zásobovala jejich lednice. Dokonce dříve tak oblíbené bruslení vesnické mládeže nad zamrzlým Gruberovým jezem se již nekonalo. Ale také již nedocházelo k ničivým ledovým zátarasům a záplavám během bouří, jejichž oběťmi se staly poslední tři mlýny.

Pracovní list 3

skupina _____

Úkol 2:

Dostali jste pohlednici z hotelu Gruber. Představte si, že jste turisté a máte napsat pozdrav z výletu. Popište, co se tu dá dělat, jaké máte dojmy z okolí. Můžete si vybrat, zda se přenesete v čase do 30. let 20. století

a napíšete z pomyslného výletu před válkou, nebo budete psát z pohledu dnešního výletníka. V tom případě se pokuste na pohlednici zachytit proměnu tohoto místa.

--	---

[illegible]

Vliv železné opony na skladbu dřevin a krajinu

Lokalita: Lipinská cesta

Národním parkem procházela mezi lety 1948 a 1989 linie zátarasů, běžně dnes označovaná jako železná opona. Zpravidla ji tvořil plot s ostnatým drátem (signální stěna), zoraný (kontrolní) pás zeminy, na kterém byly dobře vidět stopy, a obslužná cesta pro motorová vozidla jednotek Pohraniční stráže. Strážní věž a část železné opony je vidět na srovnávací fotografii č. 3 na Lipinské lávce (viz pracovní list 1) i na obrázku vpravo.

Signální stěna a kontrolní pás železné opony na Příčkách u brány uzavírající cestu na Nový hrádek, 80. léta 20. století. Poslední zachovalý úsek je u obce Čížov.
Foto: Petr Lazárek. Zdroj: Archiv Správy NP Podyjí.

Úkol 1:

Napříč cestou vymezte obdélník tak, aby:

- jeho střed ležel ve středu cesty,
- jeho šířka byla 4 m,
- svojí délkou zasahoval na jedné straně do bývalého kontrolního pásma a na straně druhé do vegetace ležící na protější straně cesty o rozsahu okolo 4 m podle charakteru terénu.

Úkol 2:

Vymezený obdélník přesně zaměřte a na volný papír jej překreslete (cesta, kontrolní pás, přirozená vegetace) a okójujte jej.

Úkol 3:

Do vytvořeného schématu zakreslete pomocí symbolu kruhu stromy, které se ve vymezeném obdélníku nacházejí. Přitom dodržujte následující:

- správné znázornění prostorového rozložení stromů,
- velikost symbolu kruhu vystihuje sílu kmene stromu,
- schéma odráží druhovou skladbu (vytvořte mapový klíč a podle něj zaznačte, o jaké stromy se jedná).

Úkol 4:

Poříd'te fotodokumentaci:

- mapované části kontrolního pásu,
- mapované části přirozené vegetace,
- celkový snímek mapovaného obdélníku (např. vlevo kontrolní pás, uprostřed cesta, vpravo přirozená vegetace).

Pracovní list 4

skupina _____

Nákres situace:

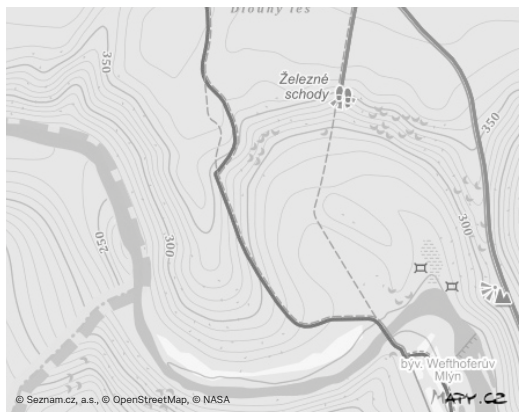
Legenda:

Pracovní list 4

skupina _____

Úkol 5:

Prozkoumejte situaci v terénu, přiložené mapy (50. léta 20. století a současný stav) a historickou fotografii č. 3 z prvního pracovního listu.

Současná turistická mapa a letecký snímek z počátku 50. let 20. století. Zdroj: mapy.cz a kontaminace.cenia.cz.

Zdůvodněte, zda je pravdivé tvrzení, že „zkoumaná lokalita je pozůstatek železné opony, která byla odstraněna po roce 1989“.

Vaše zdůvodnění odpovědi:

(jak jsme na to přišli)

[illegible]

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Ve večerních hodinách dne 13. září 1960 našli v prostoru Vranov nad Dyjí příslušníci útvaru Pohraniční stráž Vranov-Hájenka mrtvou osobu. Osoba byla identifikována jako Štefan Hroz (narozen 20. prosince 1938 v Trnavě, bytem Olomouc). Při překonávání drátěného zátarasu byl zabit elektrickým proudem.

Drátěné zátarasy obepínaly jižní a západní hranici Čech a Moravy od začátku 50. let až do roku 1989. Vžil se pro ně název „železná opona“. Tato železná opona oddělovala tehdejší státy západní a východní Evropy od Pobaltí až po Jugoslávii a do poloviny 60. let jí procházel vysoký proud o napětí několik tisíc voltů.

V Ústavu soudního lékařství v Brně byla provedena pitva. Mrtvý byl identifikován

matkou Markétou Hrozovou. Z nařízení krajského prokurátora bylo tělo zpopelněno v Brně 19. září 1960. Štefanově matce bylo povoleno vyzvednout urnu se synovými ostatky v brněnském krematoriu.

Protože nedovolené opuštění republiky bylo v té době trestným činem, začala případ vyšetřovat Státní bezpečnost. Jako první navštívili vyšetřovatelé Štefanovu matku v Olomouci, která však o synově záměru a motivech útěku nevěděla vůbec nic. Jen potvrdila, že se její syn choval v poslední době „divně“.

Štefan chodil se studentkou Janou Malíkovou, kterou měl velmi rád. I Jana Štefana milovala. Před odchodem jí napsal dopis na rozloučenou. Byl v něm tajemný, svůj záměr jí neprozradil.

Úkol 1:

Vypátrejte s využitím přiložených dokumentů, co se stalo a proč chtěl Štefan utéct.

- Proč riskoval překročení střežené hranice, když měl Janu tak rád?
- Jak se Jana dozvěděla o Štefanově smrti?
- Co všechno o důvodech jeho útěku věděla?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Úkol 2:

Při překonávání železné opony zemřelo do roku 1989 na československých hranicích odhadem 280 osob. Někteří, jako Štefan, zahynuli po zásahu elektrickým proudem (95 obětí), další byli zastřeleni příslušníky Pohraniční stráže nebo Sboru národní bezpečnosti (143). Střelba na tzv. narušitele byla podle tehdy platných právních předpisů pohraničnickům dovolená, dokonce měli rozkaz zastavit narušitele i za cenu střelby. Nedovoleno překročení hranic bylo zároveň trestným činem.

Mezi oběti železné opony můžeme zařadit také odhadem 650 pohraničníků, kteří zemřeli při výkonu služby, nejčastěji následkem nehody, nebo spáchali sebevraždu.

Po roce 1989 musely soudy v několika případech trestních oznámení rozhodovat, zda jsou pohraničníci za úmrtí trestně odpovědní a zda mají jít do vězení.

Prostudujte dva příložené texty
a diskutujte ve skupinách, jaký je rozdíl
mezi vinou z právního a morálního hlediska.

- Kdo může být zodpovědný za úmrtí lidí na hranicích u železné opony?
- Měli být po roce 1989 pohraničníci souzeni a trestáni za to, že stříleli po lidech, překračujících – z hlediska tehdy platných právních předpisů nezákonně – hranice Československa?
- Co byste potřebovali vědět, abyste na tuto otázku dokázali odpovědět?

[illegible]

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 1:

Fotografie z místa nálezu těla

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, vyšetřovací spis k případu Štefana Hroze.

Pátráme a přemýšlíme:

Jak byl Štefan Hroz usmrcen?

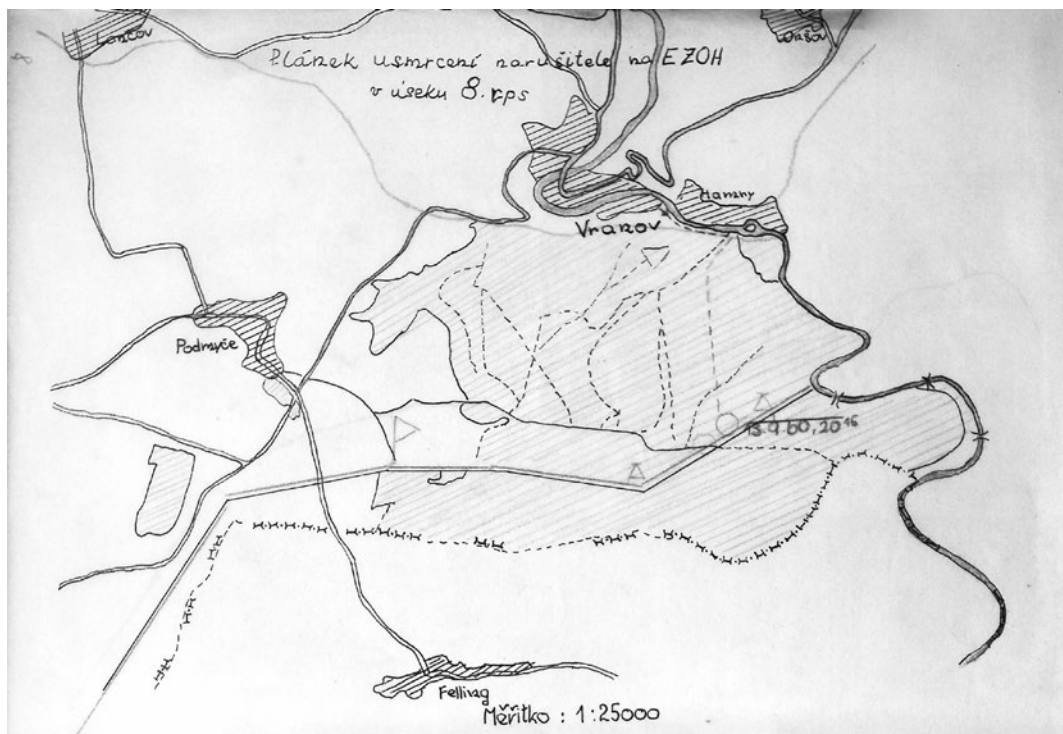
[illegible]

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 2:

Nákres místa nálezu těla Štefana Hroze vytvořený pro účely vyšetřování

Zdroj: Archiv bezpečnostních složek, vyšetřovací spis k případu Štefana Hroze.

Pátráme a přemýšlíme:

Kde se tragédie odehrála a jak vypadalo okolí?

_____	_____
_____	_____
_____	_____

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 3:

Vzpomínky bývalého velitele pohraniční roty

V roce 1951 na základě rozhodnutí vlády v čele s Klementem Gottwaldem vznikla Pohraniční stráž. Zpočátku to byly vlastně jenom malé jednotky vybavené jedním terénním vozidlem, jedním služebním psem a střezily ten úsek namátkou, pochůzkovým způsobem, hlídaly cesty vedoucí k hranici. V roce 51 se začala budovat signální stěna, která byla pod vysokým napětím.

Pod velkou kritikou bylo to, že tam zahynulo poměrně dost lidí. Je třeba se na to dívat ale tak, že ta stěna byla postavena ne vůči vnitřnímu nepříteli, ale vůči vnějšímu nepříteli. Protože se tady různé skupiny snažily o rozvrácení republiky, snažily se zapálit různé hospodářské budovy a tak dále. Začalo se s budováním

od západní hranice s Německem, tehdy rozděleným na západní a východní Německo. A postupně se to budovalo až k soutoku Moravy a Dyje na hranici se Slovenskem. Přitom byly budovány pohraniční jednotky, roty, jednotky SNB a celníci byli postupně převáděni na Pohraniční stráž.

V roce 60 dochází k likvidaci silnoproudé stěny. Předtím v tom bylo asi 22 000 voltů, pak se přešlo pouze na slaboproud, takže spojení dvou drátů dalo signál, už to nikoho nezabilo. Bylo to rozdělené na úseky, takže pohraničníci pak věděli přesně, kde ten signál zvnlk.

Zdroj: Archiv Oddělení vzdělávání Ústavu pro studium totalitních režimů, dokumentace vzdělávacího projektu Expedice Podýjí 2015, rozhovor v obci Podmolí dne 13. května 2015.

Pátráme a přemýšlíme:

Jací lidé a proč podle autora textu
překračovali hranici Československa?

**Jak autor hodnotí činnost Pohraniční stráže?
Kritizuje ji?**

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 4:

Ve šlépějích Chodů

Je nezpochybnitelné, že na soustavném zabezpečení suverenity státu na státních hranicích měla rozhodující zásluhu vláda Národní fronty. Po celou dobu své existence při vytyčování obsahu bezpečnostní politiky realizovala nejvlastnější zájem obyvatel země, jejich bezpečnost. Opírala se přitom nejen o příslušné zákony, ale také o aktivní spolupráci občanů s ozbrojenými silami státu.

Významnou roli při ochraně zájmů republiky na státních hranicích vyplnilo úsilí a obětavost řadových pohraničnicků, řídících štábů, členů Komunistické strany Československa, mládežnických a ostatních společenstevních organizací. Nikdo si nemůže osobovat právo ponižovat jejich odpovědnou a čestnou službu, kterou na hranicích rozděleného světa vykonali. Všem těm mladým mužům, synům své vlasti, patří náležité uznání.

Jako ideologický nesmysl je třeba odmítat pomluvy o údajných násilnostech a zločinech, kterých se prý

tehdejší ochránci západní hranice dopouštěli. Odmítáme takovýto výklad dějin. Vždyť z objektivních analýz vyplývá, že více než 200 tisíc emigrantů opustilo naši vlast zcela legálně, při rekreaci, stážích na Západě apod. a nikoli přes „zelenou“ hranici a ilegálně. Touto cestou se snažili překonat státní hranici zejména kriminální živly, pachatelé zločinů, odsouzenec, dobrodruzi apod. Ti všichni se ovšem dnes vydávají za politicky pronásledované a svůj útěk zdůvodňují jako vysvobození se z komunistického útlaku. Historie je účelově přepisována a vůči ochráncům hranic socialistického Československa jsou uplatňovány perzekuční přístupy. Ještě nenastala doba, než přestane prosazování jednostranného pohledu na minulost, než přestane neobjektivní černobílé hodnocení chyb i kladů předcházejících období a prosadí se pravdivé zobrazení života ve všech souvislostech.

Zdroj: ADAMEC, M. et al.: Ve šlépějích Chodů. Fragmenty z historie ochrany státních hranic ČSR-ČSSR očima přímých účastníků. Politicko-historická sonda do dějin ochrany a obrany československých státních hranic 1918–1989. Klub českého pohraničí – Orego, Praha 2010, s. 267.

Pátráme a přemýšlíme:

Jací lidé a proč podle autora textu překračovali hranici Československa?

Jak autor hodnotí činnost Pohraniční stráže? Kritizuje ji?

Co víte o tom, jak před rokem 1989 vypadalo cestování do zahraničí?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 5:

Dopis Jany Malíkové společnému kamarádovi Ferymu

jeseník 19. zář.

Fery!

Myslím, že Ti ani můj dopis mnoho nepřekopí. Doufám, že Ti Štefan napsal něco ze toho stalo. Dostala jsem od něj dopis u Ingyma, v kterém psal, že se mám obávat na Těbe budu-li chtít spázy o něm. Přidně, mohu Ti ulehčit tím že, onu skutečnou zprávu o Štefanovi smeli věm.

Je to pro mne hozní a stále si to nemohu uvědomit.

Měla byt Ti trochu zjasnit celou situaci. Z Bena jsem přijela u četných věcí. Věcholy jsem čítla jeho dopis. Vprákle odpoledne ani o 13 ničeho zvonil. Byla to žena, ču mě obličná a ta prodoba mne zaránila. Myslím, že chápou kdo to byl. Někdo přímo koloje, začala se mne vypláral zeta jsem musala

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 5:

Dopis Jany Malíkové společnému kamarádovi Ferymu

nijakého kocha z Domouce. Když jsem řekla
že ana, i jeho jméno. Řekla, že je jeho matka
a co se s ním stalo. Ptala se mne jistě
němám jeho kamarády. Měla sebou fotogra-
fie. Celkově byla jsem jí, že je přímo němám
jin někde ovl vidění, když jsem je se
Štefanem pokkali. Nevím jistě jsem to uotě-
lala správně, ale v tom soufalské jsem
ani nebyla schopna něco vysvětlit. Řekla
jsem jí ani Tobě. Dlouho se neredčila spěcha-
la na vlak. Když mně to vše řekl někdo
jiný možná by to nebylo pro mne tak stra-
šné. Ale ona se mnou jednala tak, jako
bych to zavinila já.

Ty, milá bych ti Tobě jednu prosbu. Ty jsi
byl Štefanovým kamarádem, vím, že Tobě
řekl více jak mně. Chlěba bych ráděl něco
blíže o Ulasli, kterou znal Štefan před rokem.

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 5:

Dopis Jany Malíkové společnému kamarádovi Ferymu

jeho manželka se mně ptala jestli ho vím,
že má Štefan děti. Když jsem odpovídala
rápovně vše o tom nemluvila. Zná'm jen
staří - že má asi 3 roky, nevím ji-li to chlapce
nebo holčička a kde vůbec je se svou mat-
kou nyní. Buď tak hochy a napiš mi
Štefanovi to nezasli rá'm, že ho přide mnou
kopit, chápu jak to bylo pro něj těžké. Měla
jsem ho a mám na tolik věda, že bych
mu ho nikdy nepřekládala i když bych to vi-
děla dřívě.

My stím, že by to bylo všechno co jsem
Ti chtěla napsat. Přemín, že je to schybami
a s'kaudě napsané. Těžko se mi píše tento
dopis. Nyní rádji bych s Tebou mluvila přímo,
ale není to možné prozatím. Doufám, že
Ti budu moci vidět budu-li někdy mluvit
přes Obornou.

Na bratrou odpovídat se liší jána.

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 6:

Protokol výpovědi Františka „Feryho“ Pfaffa

44

Krajská správa ministerstva vnitra
BRNO

označení současti

Vyhotoveno : 3 x.

Protokol o výsledku svědka

v Olomouci, dne 21. září 1960 o 16. hod.

vyslechl jsem svědka:

František PFAFF, nar. 31.8.1938 Olomouc,
(jméno, příjmení, data a místo narození)

dřívější jméno a příjmení

bydliště Olomouc II., Tyršova ul. č. 6.,

přechodné bydliště

zaměstnání (dřívější, nynější a postavení v něm) dělník, zaměstnán nyní jako
státní dělník ve skladě,

místo zaměstnání Drogerie - Olomouc, Rokycanova ul. č. 1.,
dne 18. XI. 1959.

průkaz totožnosti QP-8.712539-IJ-53 vyst. 6-VB Olomouc svobodný,

vyslýchan v trestní věci neoprávněného pokusu opuštění republiky,
Štefana HROZE,

poměr k obviněnému, poškozenému, zúčastněné osobě a k projednávané věci

Byl jsem řádně poučen o právu oděpít výpověď § 108 tr. ř.; o významu svědecké výpovědi s hlediska obecného zájmu a o trestních následcích křivé výpovědi § 109 tr. ř.; o možnostech oprav protokolu v soulase se svojí výpovědí § 112 tr. ř.

Otázka : Vypovězte po pravdě co všechno je Vám známo o připravovaném útěku do zahraničí Štefana HROZE?

Odpověď : O tom, že Štefan HROZE chce uprchnout za hranice mi není nic známo a také se mi s tím nikdy nesvěřil až teprve mi napsal dopis, když již odešel z domova a z obsahu tohoto dopisu jsem seznal, že má něco takého v úmyslu uskutečnit v prostoru Znojma. Tento dopis, který předkládám jsem obdržel od Štefana HROZE ve středu dne 14.9.1960 kolem 16. hod. V tomto dopise mi Štefan HROZ psal, že

MV č. skl. 362

zák. - sepsal František Pfaff

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 6:

Protokol výpovědi Františka „Feryho“ Pfaffa

strana protokolární výpovědi svědka FRANTIŠKA PFAFFA:

mi přijde buďto poštou jako balík jeho taška a nebo, že mi ji předá Jena MALÍKOVÁ, se kterou udržoval známost, jakmile přijede do Olomouce. V dopise mi také psal, že jistě vím o čem jde, ale já jsem o ničem nevěděl a dopisu jsem nerozuměl. Rozuměl jsem pouze tomu tak, že asi chce uprchnout za hranice a v tom směru mi psal, že by byl nerad, kdyby mu to nevyšlo a dále psal, že se jistě již nevrátí, jen, že by ho chytili a dovezli. Dále mi v dopise psal, abych mnoho nemluvil o Hradu, t. j. Štěstí v Olomouci, kde bydlí jistá VILMA se kterou se Štefan HROZ seznámil asi v zimě 1960 v kavárně ROZKVĚT v Olomouci. Společně s ní byla jistá ZDENA, která pracuje u Pozemních staveb v Olomouci a je provdána a nyní snad je již zase rozvedená. Se ZDENOU a s VILMOU jsme šli v noci do bytu VILMY, ale asi po jedné hodině jsem já se ZDENOU odešel, takže. Já se se tam zdrželi pouze asi jednu hodinu. Štefan HROZ u VILMY zůstal a nyní v poslední době ZDENA mi říkala, že VILMA je se Štefanem HROZEM v jiném stavu. Když se toto dověděl Štefan HROZ, tak to na něho velmi působilo, neboť měl již jedno dítě s Vlastou OUKOU z Hodolan, na kteréžto dítě musel platit výživné. Jinak měl Štefan HROZ známost jak jsem již uvedl s Janou MALÍKOVOU z Jeseníku a na druhé straně měl neustále doma určité rozpory se svojí matkou, dost dobře se doma ani nenajedl a proto se domníval, že to byl právě důvod proč Štefan HROZ chtěl uprchnout za hranice. Přesto však znovu podotýkám, že jsem o tomto jeho úmyslu nevěděl a on se mi s tím nesvěřil i když jsem jeho kamarád a denně jsem se s ním stýkal již po dobu asi jednoho roku.

Otázka : Kdy jste naposledy hovořil se Štefanem HROZEM?

Odpověď : V sobotu dne 10.9.1960 jsem se sešel se Štefanem HROZEM na náběží v Olomouci kolem 18.hod. a byli jsme spolu ve vinárně PALAC, kde jsme byli asi do 24.hod. Ve 24.hod. jsme odešli do bytu Josefa KUBALY, který je zaměstnán jako klempíř v Olomouci a bydlí na Nové ulici, kde je zrovna naproti zastávka ČSD. U Josefa KUBALY jsme přespalí a v neděli jsem šel domů na oběd a také Štefan HROZ říkal, že jde domů na oběd. Přišel potom asi v 17.hod. na náměstí v Olomouci a šli jsme se podívat do Národního domu v Olomouci. V neděli dne 11.9.1960 jsme šli asi kolem 21.30 hod domů. Obvykle jsme se viděli v odpoledních hodinách, když Štefan HROZ jel ze zaměstnání. Štefan HROZ mi řekl

číslo - souhlasil František Pfaff

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Otázky k dokumentu 5

Pátráme a přemýšlíme:

Co se dozvídáme o případu z Janina dopisu?

Co všechno věděla?

Otázky k dokumentu 6

Pátráme a přemýšlíme:

Co všechno se dozvídáme z výsledku Feryho?

Znal motiv Štefanova útěku?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 7:

Odpovědnost za úmrtí

Ochrana státních hranic patří mezi práva suverénního státu. V případě Československa v letech 1948–1989 se nejednalo o naplnění, ale o zneužití tohoto práva. Na československých hranicích se SRN a s Rakouskem stannulo pohraniční vojsko, které hranice střežilo za pomoci ženijních zátarasů evokujících oplocení někdejších koncentračních táborů. Byly přijaty zákony a předpisy, které tento stav legalizovaly, ilegální přechod hranic byl posuzován jako trestný čin proti bezpečnosti republiky.

Občanům tehdejšího Československa byla upřena jedna ze základních lidských svobod. Na hranicích umírali lidé, kteří se snažili své svobody naplnit, političtí uprchlíci unikající

před perzekucí a ti, kteří nezůstali v bezpečí sousední země a vraceli se zde organizovat a provádět odboj proti komunistickému režimu. „Narušitelé“ umírali většinou pod střelami pohraničnicků základní služby, tedy přičiněním ještě „nehotových“ mladých mužů, kteří byli na hranice odvedeni v rámci plnění své branné povinnosti. Komunistická moc tak udělala z velkého množství lidí, povoláných k ostraze hranic z širokého spektra společnosti, své spoluvíníky. Ti byli většinou zpracováni komunistickou propagandou, navíc byla vytvořena psychóza strachu, takže se z pohraničnicků základní služby stali nejen poslušní, ale mnohdy i aktivní vykonavatelé vůle svých velitelů.

Zdroj: PULEC, Martin: *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Seznamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Praha 2006. s. 109.

Pátráme a přemýšlíme:

**Jak autor hodnotí činnost Pohraniční stráže?
Kritizuje ji?**

Komu autor pripisuje vinu za smrť občanů na hranicích?

[illegible]

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 8:

Základní popis případu Johanna Dicka

Johann Dick (1927–1986) byl západoněmecký občan, kterého zastřelili pohraničníci nešťastnou náhodou při pronásledování „narušitele“. Případ vzbudil velkou pozornost, protože pohraničníci překročili hranici a Dicka usmrtili na území Spolkové republiky Německo.

Případ vyšetřovala mezistátní komise, po roce 1989 byl znovu otevřen. Kvůli Dickovu zabití byl pohraničník Pavel Čada odsouzen k nepodmíněnému trestu tří let vězení, Vrchní soud v Praze ho ale v roce 2001 nakonec osvobodil.

Jak se rozhodovali pohraničníci

Z výsledkových protokolů pohraničníků základní služby lze vysledovat dva přístupy k pronásledování Johanna Dicka. První představují četař Jirásek a voják Nohýnek: pohraničníci plní rozkaz, účastní se akce, ale pronásledovaného „nechají běžet“, aniž ho účinně pronásledují nebo dokonce ohrožují střelbou. Četař Jirásek osobu vyzval, aby se zastavila, vystřelil výstražnou dávku a pak se zhroutil nebo, jak tvrdí o deset let později, zhroucení předstíral. Voják Nohýnek dostal od četaře Jirásky rozkaz, aby pronásledované osobě nadběhl a odřízl ji od státní hranice – to se mu podařilo, k Dickovi se dostal na vzdálenost 10 metrů, podle jeho vyjádření se ocitli „tváří v tvář“. Nohýnek uvádí, že šlápl do výmolu a upadl, vyšla mu náhodná rána do vzduchu, která na něho upozornila. Prchající změnil směr a běžel nejprve proti ostatním, ale vzápětí zamířil do německého vnitrozemí, klikoval mezi stromy a zmizel mu z očí, jinými slovy Nohýnek staršího

muže nechal běžet, aniž ho dále pronásledoval, riskoval střelbu do německého vnitrozemí nebo postřelení někoho z pohraničníků.

Druhý přístup představují pohraničníci, např. Jan Román, Pavel Čada a Josef Číla, kteří se s velkým nasazením a za použití mířené střelby ze samopalů vz. 58, jež přímo ohrožovala život pronásledovaného, řídili za ním. Jejich snahu, která skončila smrtí člověka, nelze zdůvodnit strachem z postihu ze strany velitelů (přímo na místě žádný velitel nebyl). Pohraničníci základní služby si vzali úkoly spojené se způsobem ostrahy hranic k srdci, bez jejich osobní iniciativy by Dick o život nepřišel. Dlužno říci, že šlo o mladíky ve věku 19 a 21 let a vrcholem jejich dosavadní výchovy a indoktrinace bylo každodenní ohlupování na samotě pohraniční rotý spojené s drilem a zastrašováním. Hlavní vina za oběti na hranicích tak padá na velitele PS, kteří systémem střežení na hranicích zaváděli a udržovali.

Zdroj: PULEC, Martin: *Portrét usmrcených – Johann Dick*. Dostupné na <http://www.ustrcr.cz/cs/johann-dick>, [23. 3. 2017].

Pátráme a přemýšlíme:

Komu autor připisuje vinu za smrt Johanna Dicka na hranici?

Proč zemřel Štefan Hroz?

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 9:

Zodpovědnost za elektrický plot na hranicích

Bývalý premiér a ministr vnitra komunistického Československa Lubomír Štrougal nebudě stíhán kvůli zodpovědnosti za smrt lidí, kteří zahynuli při snaze o překročení železné opony. Jeho případ byl promlčen a vyšetřování skončilo. Policie Štrougala podezírala ze spáchání trestného činu za to, že jako ministr vnitra v letech 1961 až 1965 nezabránil použití vysokého napětí v elektrických zátarasích na západní hranici. Vyšetřovatelé se zabývali tím, zda byl Štrougal odpovědný za smrt lidí, kteří

zemřeli na elektrickém plotu na hranicích. Bývalý vrcholný politik ale obviněn z ničeho nebyl. Podle Srba byla v případě promlčení lhůta pět let a vypršela v roce 1994.

Komunisté začali s budováním železné opony v roce 1951. V letech 1952 až 1957 byl prostor mezi stěnami plotu zaminován. Počínaje rokem 1952 byl zátaras doplněn o vodiče vysokého napětí. Elektrický proud byl z plotu definitivně vypojen v polovině 60. let.

Zdroj: ČTK: Promlčeno. Skončilo vyšetřování zodpovědnosti Štrougala za smrt lidí na železně oponě. *Aktuálně.cz*, 3. 2. 2016. <http://zpravy.aktualne.cz/domaci/promlceno-skoncilo-vysetrovani-zodpovednosti-strougala-za-sm/r~f23d9798ca9811e5aa720025900fea04/>, [12. prosince 2016].

Pátráme a přemýšlíme:

Komu autor připisuje vinu za smrt lidí na hranici?

Mladí strážci hranic

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Když byli vaši rodiče nebo prarodiče ve vašem věku, s největší pravděpodobností chodili do Pionýra. V tomto kroužku byli vychováni k tomu, aby byli dobrými občany socialistického Československa. Pionýrské oddíly při školách v blízkosti státních hranic

však měly navíc jedno důležité poslání. Říkalo se jim Mladí strážci hranic. Jak naznačuje list z kroniky jedné takové skupiny v Českém Rudolci, pionýři se s vojáky Pohraniční stráže („péesáky“ podle zkratky PS) setkávali při různých příležitostech.

Úkol 1:

Vaším prvním úkolem je prozkoumat předkládané dokumenty a odpovědět na otázky pod nimi. Práci si nejdříve společně

vyzkoušíme právě na ukázce z pionýrské kroniky, ve které pionýři zaznamenali své dojmy ze setkání s pohraničníky.

Jaké dojmy si odnesli pionýři a pohraničníci ze společného setkání?

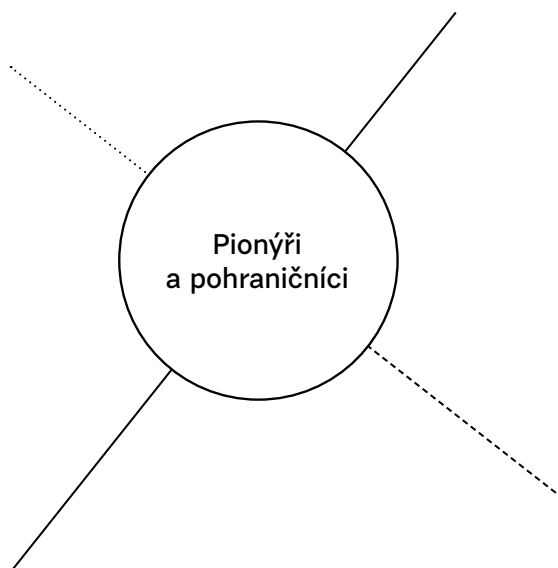
Kronika pionýrského oddílu Mladí strážci hranic Český Rudolec.
Zdroj: Archiv Gymnázia Přírodní škola, dokumentace školního vzdělávacího projektu Expedice Javořícká vrchovina 2015, Skupina Školství na Slavonicku před rokem 1989

Mladí strážci hranic

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Úkol 2:

Vytvořte myšlenkovou mapu, ve které zachytíte, jak vypadal život vašich vrstevníků – mladých strážců hranic. Zaměřte se hlavně na jejich vztah k pohraničnickům a jejich úlohu při ochraně státní hranice.

Mladí strážci hranic

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 1:

Příručka pro mladé pohraničníky

nou hru s pohraničnickou tematikou. Pionýři se rádi podívají na některý z filmů, který jim zpravídlá pohraničníci promítnou. Odpoledne je většinou zakončeno besedou o životě pohraničníků i pionýrů. V závěru sami pionýři ukáží co znají. Návštěvy pionýrů jsou organizovány i ve významné dny, jako je Den Pohraniční stráže, Den ČSLA, Den SNB. Při těchto setkáních již vznikla celá řada patronátů nad jednotlivými oddíly nebo skupinami.

V opačném případě, např. při Dni PO, MDD, navštěvují pohraničníci své mladé přátele v jejich klubovnách nebo na hřištích i ve školách. Pro nejlepší vybrané pionýry-Mladé strážce hranic jsou každoročně organizována přijetí u velitelů a politických orgánů svazků, náčelníků a politických orgánů krajských správ, kde je oceněna práce pionýrů a vedoucích v pohraničním území.

Společensky jsou oceňováni pionýři i jejich vedoucí při přijetí u náčelníka hlavní správy pohraniční stráže a ochrany státních hranic genpor. Ing. Šádka, který od roku 1971 při příležitosti založení Pionýrské organizace nebo při Mezinárodním dni dětí zve nejlepší pionýry a jejich vedoucí do Prahy. Cílem tohoto setkání je zdůraznit sepětí PS OSH a PO SSM v pohraničních oblastech, ocenit jejich významné společenské poslání a zvýraznit tak jednotu zájmů a cílů při výchově mladé generace. Účast na této akci je pionýrům a jejich vedoucím odměnou za jejich celoroční aktivitu v Pionýrské organizaci. Současně je uznáním jedné z nejprospěšnějších činností, kterou Mladí strážci hranic vykonávají v pohraničí – jejich pomoci při ochraně státních hranic.

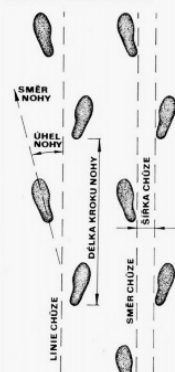
Pro pionýry je v Praze připraven bohatý program, který zahrnuje návštěvu Muzea SNB a vojsk

STOPOVÁNÍ

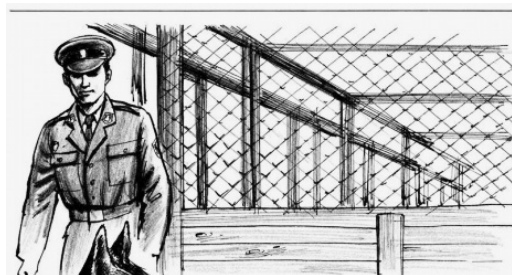
Z většího počtu stop je možno zjistit:

- délku kroku,
- směr nohy,
- úhel chůze,
- směr chůze.

Abychom dovedli stopu rozpoznat a při pohledu na ni říci, komu může patřit, muži, ženě nebo dítěti, mladšímu nebo staršímu člověku, nemocnému nebo zdravému, je potřeba mít jasnou představu o vzniku stopy za pohybu člověka a o tvaru stopy vytvořené za chůze, běhu a na místě.

59

Návštěvy u jednotek – významné dny a přijetí

Kamarádství a přátelství mezi pionýry-Mladými strážci hranic a příslušníky Pohraniční stráže se upevňuje, jak zdůrazňují mnohé zápisy v oddílových kronikách, při vzájemných setkáních. Významným dnem v životě pionýrských oddílů jsou vždy návštěvy u jednotek Pohraničních stráží. Jejich vířel přijetí a péče o ně zanechává nezapomenutelný dojem. V koutku tradic se seznamují s historií i současností života jednotky. Všichni se zájmem sledují ukázky bojové techniky, pohraničnického mistrovství, výcviku psů a velmi rádi si prohlédnou zařízení jednotky. Nechybí ani ochutnávka oběda. Společně provádějí krátkou bran-

58

Zdroj: MÍKA, Václav – KOLEČKÁŘ, Vladimír: *Mladí strážci hranic*. Naše vojsko, Praha 1982.

Pátráme a přemýšlíme:

Při jakých příležitostech se setkávali pionýři a pohraničníci?
Co společně dělali?

Čím pomáhali pionýři při ochraně státních hranic?
Jak za to mohli být oceněni?

Mladí strážci hranic

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 2:

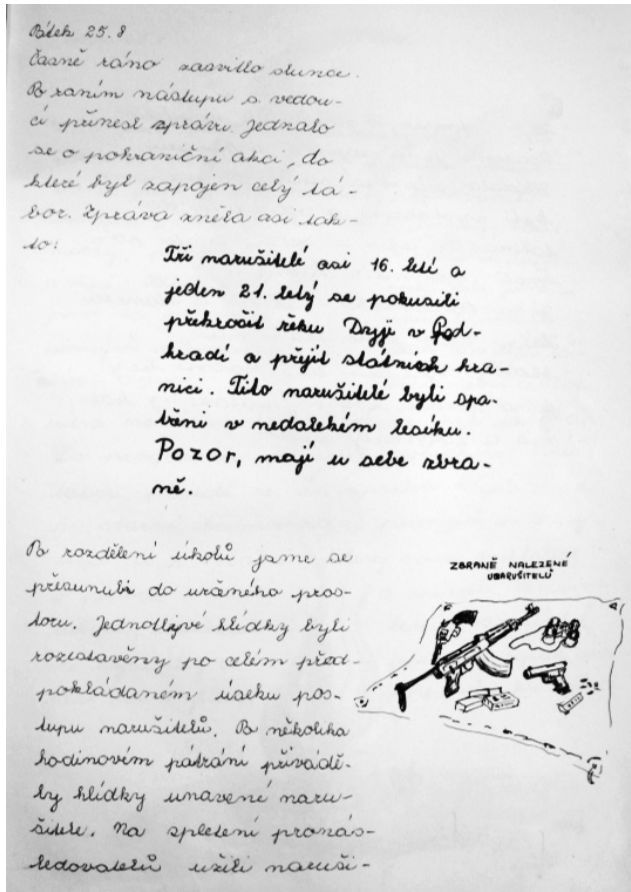
Kronika letního tábora MSH v Podhradí nad Dyjí, červenec 1972

Pátráme a přemýšlíme:

Co bylo cílem hry?

Kdo ve hře překračoval hranice a co všechno o něm víme?

Jaké náměty mají hry na vašich letních táborech?

sklí významu. B nás však neopletlo.
 Raději jsme vyjeli v bungeu.
 Přiváděla ji silná stráž. B jichom
 byli vyšetřováni a odvezeni do
 láboru. Při akci si velmi dobře po-
 ňali dva malí „quangy“
 ji na Podzemský - Blátek a Hlancu
 Hlancu, které jsme měli na
 hlídce. Vyjádřel toho noční řez:
 jano rozbil lokno, narážející ho-
 mika a ukopnulý palec

Kronika Mladých
 strážců hranic Pod-
 hradi 1972-1973.
 Zdroj: Státní okres-
 ní archiv Znojmo,
 fond Okresní výbor
 Socialistického
 svazu mládeže.

Mladí strážci hranic

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Dokument 3:

Mladí strážci hranic v akci – Jan Gajdůšek (*1952, zaměstnanec Státních lesů)

Existoval systém, že jste měli propustku, tzn. že jste mohli teoreticky chodit přes hranice. Já ji měl, protože jsem spravoval lesy. Když jste chtěli mít samostatný vstup, tak jste museli být prověřeni a v určitý čas se dopředu nahlásit, kterou bránou, kdy a v kolik půjdete. I když jste tohleto všechno splnili, nebylo jasné, že to vyjde, protože mohli mít pécáci akci a uzavřeli drátěný zátaras. Výhodou uzavření hranic pro lesníka bylo hodně borůvek, hub a zvěře. Koupání v rybníku a nikdo vás při tom nechytal.

Příhody byly veselé i smutné. Nějací občané založili sdružení, které se jmenovalo Pomocníci Pohraniční

stráže, kteří měli za úkol hlídat po vsi, jestli se tu nepohybují cizí lidé. Auto s cizí poznávací značkou se muselo hned hlásit.

Jednou jsme svázeli s kolegou dřevo a byly tam malé děcka, tak jsem říkal, hele, pojd, něco zkusíme. Zavola jsem na ně a říkal jsem: Hele, děcka, kde se tady nejbliž dostanu k státní hranici? No a během 10 minut už tam pro nás byli pécáci. Čili malé děti už byly vycvičený k tomu, aby nahlásily, že chce někdo překročit státní hranici. Nic se nám nestalo, protože jsme propustku měli.

Zdroj: Archiv Gymnázia Přírodní škola, dokumentace školního vzdělávacího projektu Expedice Javořická vrchovina 2015, Skupina Školství na Slavonicku před rokem 1989.

Pátráme a přemýšlíme:

Kdo a za jakých podmínek mohl vstupovat do zakázaného hraničního pásma?

Co měli mladí strážci hranic za úkol?

[illegible]

Život v pohraničí

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Život každého, kdo před rokem 1989 žil v pohraničí, musela blízkost státní hranice nějak ovlivnit. Lidé zde chodili do školy, do Pionýra, do práce. Někteří mohli pracovat v zakázaném hraničním pásmu. S vojáky z pohraniční rot se pravidelně potkávali. I lidé, kteří žili ve vnitrozemí, o železné

oponě něco věděli a měli vytvořený názor na to, že hranice se západní Evropou není možné volně přecházet. Vaším cílem je naučit se zjišťovat nové informace metodou orální historie. Vaším úkolem je připravit se na jeden krátký rozhovor s pamětníkem.

Úkol 1:

Vymyslete ve skupině pět chytrých otázek, které položíte člověku, jenž žil v blízkosti státní hranice (např. v obci Podmolí) před rokem 1989. Po domluvě s vyučujícím můžete otázky vymýšlet také pro své příbuzné, kteří žili ve vnitrozemí. Zeptejte se pamětníka na jeho životní zkušenost s pohraničníky a železnou oponou. Jak budou vypadat vaše otázky?

Úkol 2:

Nacvičte si ve dvojici, jak pamětníka oslovíte. Jak mu vysvětlíte, že se ho chcete zeptat na jeho vzpomínky, aby s vámi chtěl mluvit? Jakou mu položíte první otázku?

Úkol 3:

Vaším úkolem je najít jednoho pamětníka a položit mu své otázky. Odpovědi si zaznamenejte a společně je rozeberte s ostatními. Pokud máte nahrávací zařízení, požádejte o svolení rozhovor si nahrát, abyste mohli odpovědi autenticky zaznamenat. Připravte pro spolužáky malou prezentaci s obsahem rozhovoru. Svá zjištění porovnejte s ostatními.

Život v pohraničí

Lokalita: Lesní správa Podmolí

Formulář rozhovoru

_____		_____
místo rozhovoru		datum rozhovoru
_____	_____	_____
jméno	věk	povolání

Poznámky z rozhovoru

Reflexe rozhovoru

Vlastní dojmy z rozhovoru (shrnutí):	Co považuji v pamětníkově hodnocení za zajímavé nebo překvapující:
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Zajímavý problém nebo otázka, kterou rozhovor vyvolal:	Potřebuju se na něco doplňujícího zeptat?
_____	_____
_____	_____
_____	_____